

مبانی و نظریه مدیریت دانش دین بنیان و کاربردهای آن

مؤلف

دکتر حسنعلی نعمتی شمس آباد

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
زمستان ۱۳۹۷

نعمتی شمس آباد، حسنعلی، ۱۳۹۴-۱۳۴۷

مبانی و نظریه مدیریت دانش دین‌بنیان و کاربردهای آن / حسنعلی نعمتی شمس‌آباد. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۷.
بیست، ۴۴ ص: جدول، نمودار. - (قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۴۶۷: مدیریت؛ ۳۳)
بها: ۳۷۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-298-226-1

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه. ص. [۴۱۳] - ۴۲۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. علم و دین. ۲. Religion and science. ۳. شناخت (فلسفه اسلامی) - جنبه‌های قرآنی.

۴. Knowledge, Theory of (Islam) - Qur'anic teaching. ۵. انسان (اسلام). ۶. Theological anthropology - Islam.

الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.

۲۰۱/۶۵

BL۲۴۰/۳/۷م۲ ۱۳۹۷

۵۳۷۹۱۷۵

شماره کتابشناسی ملی

مبانی و نظریه مدیریت دانش دین‌بنیان و کاربردهای آن

مؤلف: دکتر حسنعلی نعمتی شمس‌آباد

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: اعتصام

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۳۷۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۰۲۵-۳۲۱۱۱۳۰۰)

نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروش اینترنتی: www.ketab.ir/rihu

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظرگرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۴۵۰ عنوان کتاب و شش نشریه علمی اشاره کرد.

این اثر به عنوان منبع درسی در زمینه مدیریت دانش برای دانشجویان رشته مدیریت فناوری اطلاعات در مقطع کارشناسی ارشد فراهم شده است که البته دیگر علاقه‌مندان به این زمینه تحقیقی نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلف محترم اثر، جناب آقای دکتر حسنعلی نعمتی شمس‌آباد و نیز از ناظر محترم اثر، دکتر محمدسعید تسلیمی سپاسگزاری کند.

این اثر می‌تواند بستری برای نگرش اسلامی به حوزه مدیریت دانش فراهم کند و مدخلی برای ورود به نظریه‌پردازی و نظام‌سازی نظری در حوزه مدیریت دانش با رویکرد اسلامی باشد. قابلیت بهره‌برداری از نتایج تحقیق در اسلامی‌سازی رشته مدیریت دانش (و حتی تأسیس رشته مدیریت دانش اسلامی) وجود دارد. بخش‌هایی از خروجی تحقیق قابل استفاده به‌عنوان متن درسی در رشته مدیریت دانش در مقطع کارشناسی ارشد خواهد بود.

سپاسگزاری

اعتراف می‌کنم که نه زبان شکر تو را دارم و نه توان تشکر از بندگان تو، و اما برحسب وظیفه از کلیه اساتید ارجمندم در طول سال‌های به یاد ماندنی شاگردیشان تشکر می‌نمایم. از اساتید ارجمند آقایان دکتر محمد موسی خانی، دکتر امیر مانیان، دکتر بابک اخگر و حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مرتضی جوادی برای راهنمایی، مشاوره و هدایت این پایان‌نامه و همچنین از اساتید عزیز آقایان علی معینی، دکتر حسن‌زاده و دکتر بابک سهرابی که داوری این کار را بر عهده داشتند سپاسگزارم.

در طول این مدت از ایده‌های راهگشا و تشویق‌های استادان بزرگوار آقایان دکتر حسن عابدی جعفری، دکتر تسلیمی، خانم دکتر زاهدی، دکتر حسین نصر، دکتر ابوالفضل گائینی، جناب آقای امیر حسین‌زاده و دکتر توکلی و اعضای شورای علمی گروه مدیریت پژوهشگاه حوزه و دانشگاه استفاده نمودم که خاضعانه از همه آنها سپاسگزارم.

از استاد ارجمند حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر حمید پارسانیا که اجازه دادند تا مطالب بسیار ارزشمندی را از محضر ایشان بیاموزم و در این رساله از آن استفاده کنم، بسیار سپاسگزارم.

از رئیس، معاونان، مدیران و مسئولان دانشکده مدیریت، اعضای محترم گروه آموزشی مدیریت فناوری اطلاعات و همچنین اعضای محترم شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده به علت همکاری آنها در تصویب و به ثمر رسیدن به رساله سپاسگزارم.

از دوستان عزیزم در مؤسسه علم دینی صدرا برادر گرامی محمدرضا هدایتی و جناب
جوادفر و سایر خواهران و برادران که شرایط شرکت در دوره‌های آموزشی علم دینی را فراهم
آوردند و از اساتید این دوره‌ها که از آنها مطالب بسیار ارزشمندی آموختم، سپاسگزارم.
از مدیران و همکاران گرامی‌ام در دانشگاه تهران و همچنین دوست و برادر بزرگواریم جناب
آقای مهندس جلال زهره‌وند که مانند برادری مهربان در این سال‌ها همراهم بودند، سپاسگزارم.
از دوستان عزیز مهندس محمدرضا زحمت‌کش، مهندس وحید قهوه‌ای، مهندس احمد
ایمانی‌پور و حسین بیات به خاطر همفکری‌ها و همراهی‌هایشان سپاسگزارم.
از کلیه دانشجویان هم دوره دکتری و سایر دوستان به علت همفکری‌های ارزشمندشان
سپاسگزارم.

از خواهر عزیزم فریبا و خانم مهندس زهرا سادات طبایی و سایر برادران و خواهران ایمانی
که در انجام این طرح مرا یاری کردند، سپاسگزارم.
و در پایان از پدر، مادر، فرزندان و به خصوص همسر عزیزم و همه فرشتگانی که بال‌های
محبت خود را گسترانیدند و با تحمل دشواری‌ها، سبب شدند تا در کمال آسودگی خیال و
فراغت بال، شوق آموختن در من زنده بماند صمیمانه سپاسگزارم و این نیست جز جلوه‌ای از
لطف و رحمت پروردگاری که از ادای شکر حتی یک نعمت او نیز ناتوانم.

فهرست مطالب

مقدمه‌ای بر پایانی ماندگار.....	۱
پیشگفتار مؤلف.....	۵

بخش اول: مبانی نظری مدیریت دانش دین‌بنیان فصل اول: نگاهی به علم در قرآن و سنت

۱. مفاهیم تصویری مربوط به علم در قرآن کریم.....	۹
۲. استعمالات ماده علم در قرآن.....	۱۰
۱-۲. معرفت.....	۱۱
۲-۲. یقین.....	۱۱
۳-۲. شعور.....	۱۱
۴-۲. تقفه.....	۱۲
۵-۲. فهم.....	۱۲
۶-۲. درک.....	۱۳
۷-۲. عقل.....	۱۳
۸-۲. خبر.....	۱۵
۹-۲. بیان.....	۱۵
۱۰-۲. اطلاع.....	۱۶
۱۱-۲. درایت.....	۱۶
۱۲-۲. درس.....	۱۶
۳. معارف تصدیقی مربوط به علم در قرآن کریم.....	۱۷
۱-۳. اهمیت علم.....	۱۷
۲-۳. تحدی قرآن به علم.....	۱۸
۳-۳. ضرورت قرار گرفتن علم، به‌عنوان معیار عمل و سخن.....	۱۸
۴-۳. شرط تبعیت انسان از دیگری، علم اوست.....	۱۸

۱۹	۵-۳. حقیقت علم دارای مراتب است.....
۱۹	۶-۳. راه‌های تحصیل علم.....
۱۹	۷-۳. مطلق بودن علم خدای متعال.....
۲۰	۸-۳. علم ذاتی و فعلی خدای متعال.....
۲۱	۹-۳. مسئله علم غیب.....
۲۱	۱-۹-۳. اثرات علوم غیبی.....
۲۲	۲-۹-۳. ابزار علم غیب.....
۲۲	۱۰-۳. حدود علم بشر.....
۲۳	۱-۱۰-۳. علم بشر در مقاطع مختلف زندگی.....
۲۳	۲-۱۰-۳. اثرات محدودیت علم بشر.....
۲۳	۳-۱۰-۳. از بین رفتن محدودیت علم بشر.....
۲۴	۱۱-۳. علم لدنی.....
۲۴	۱-۱۱-۳. دارندگان علم لدنی.....
۲۴	۲-۱۱-۳. انواع علوم لدنی انبیاء (علیهم‌السلام).....
۲۵	۳-۱۱-۳. عوامل و موانع دستیابی به علوم لدنی.....
۲۵	۱۲-۳. علم زیانبار در قرآن.....
۲۵	۴. علم در سنت.....
۲۵	۱-۴. معنای سنت.....
۲۶	۲-۴. مباحث مقدماتی بررسی روایات.....
۲۸	۳-۴. عقل در روایات.....
۳۰	۱-۳-۴. اهمیت عقل.....
۳۱	۲-۳-۴. کارکردها و نقش‌های عقل.....
۳۴	۳-۳-۴. نشانه‌ها و اوصاف عقل.....
۳۵	۴-۴. رابطه عقل و علم.....
۳۸	۵. علم در حدیث.....
۳۸	۱-۵. حقیقت علم.....
۳۸	۲-۵. منبع علم.....
۳۹	۳-۵. انواع علم.....
۴۳	۴-۵. اطلاق علم به علوم غیراخروی در روایات.....
۴۴	۵-۵. ارزش علم و عالم.....
۴۶	۶-۵. وجوب طلب علم.....
۴۶	۷-۵. تقسیم مردم براساس علم.....
۴۷	۸-۵. انواع عالمان.....
۴۹	۹-۵. نشانه‌های عالمان.....
۵۱	۱۰-۵. هم‌دوشی علم و عمل.....

۵۳	 ۱۱-۵. نسبت میان عمل و علم
۵۳	 ۱۲-۵. ضرورت ابتناء سخن بر علم
۵۴	 ۱۳-۵. گام‌های فراگیری علم
۵۵	 ۱۴-۵. پرسشگری
۵۶	 ۱۵-۵. آداب فراگیری علم
۵۷	 ۱-۱۵-۵. آداب مشترک استاد و شاگرد
۵۹	 ۲-۱۵-۵. آداب مختص استاد
۶۰	 ۳-۱۵-۵. آداب مختص شاگرد
۶۲	 ۴-۱۵-۵. آداب مناظره و گفتگوی علمی

فصل دوم: چارچوب فکری نظریه: تفکر مذهبی (اصول دین)

۶۷	 ۱. مقدمه: تفکر مذهبی (تفکر دینی): چارچوب اندیشه تولید علم دینی
۶۹	 ۲. سه راه اصلی در تفکر مذهبی
۶۹	 ۱-۲. راه اول: ظواهر دینی
۷۰	 ۱-۱-۲. بیان پیامبر ﷺ تالی بیان قرآن
۷۰	 ۲-۱-۲. بیان اهل بیت علیهم السلام تالی بیان پیامبر ﷺ
۷۱	 ۳-۱-۲. ملاحظات دربارۀ استفاده از احادیث و روایات اهل بیت علیهم السلام
۷۱	 ۲-۲. راه دوم: حجت عقلی
۷۲	 ۱-۲-۲. برهان: اولین حجت عقلی
۷۲	 ۲-۲-۲. جدل: دومین حجت عقلی
۷۳	 ۳-۲. راه سوم: کشف و شهود (سیر و سلوک)
۷۳	 ۴-۲. تفکر مذهبی: تفکر قرآنی
۷۳	 ۵-۲. ملاحظات دربارۀ تفکر قرآنی
۷۶	 ۶-۲. پرورش‌یافتگان تفکر قرآنی
۷۶	 ۷-۲. تعلیم و تعلم در اسلام
۷۷	 ۸-۲. علوم اسلامی (دینی)

فصل سوم: اصول و مبانی هستی‌شناسی دانش و معرفت‌شناسی دین‌بنیان

۸۱	 ۱. مفهوم‌یابی اصطلاح دانش برگرفته از قرآن حکیم و مکتب اهل بیت علیهم السلام
۸۲	 ۲. معنای واژه دانش
۸۴	 ۳. مسئله شناخت در قرآن کریم
۸۴	 ۴. مطالعات معرفت‌شناختی با مبنای دینی
۸۵	 ۵. ساختار مباحث در نظام معرفت‌شناسی صدرایی
۸۷	 ۶. اصول و مبانی مقدماتی مورد نیاز برای درک معرفت‌شناسی در قرآن
۸۷	 ۶-۱. اصل تقدم معرفت‌شناسی بر دیگر مسائل فلسفی در مقام ثبوت

۲-۶	اصل امکان تحول فکری و انتقال از یک مینا به مینای دیگر در معرفت‌شناسی	۸۸
۳-۶	اصل اتحاد عالم، علم و معلوم بالذات	۸۸
۴-۶	اصل ذهن و وجود ذهنی	۸۹
۵-۶	اصل امکان انتزاع (فرایند تجرید) و رابطه موجود کلی و موجود شخصی	۸۹
۶-۶	اصل پیوند معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی شناخت	۹۰
۷-۶	اصل مشابهت معرفت (دانش) با هستی	۹۰
۸-۶	اصل تجرد دانش و نتایج آن	۹۱
۹-۶	اصل اصالت شناخت شهودی و نقطه آغازین معرفت (دانش)	۹۱
۱۰-۶	اصل فطرت و تفاوت بین مفاهیم فطری و حقایق فطری	۹۱
۱۱-۶	اصل پیوند صورت و ماده استدلال و نقش ابزاری منطق در کسب دانش	۹۲
۱۲-۶	اصل برتری دانش فلسفه بر دیگر دانش‌ها	۹۳
۷	پاسخ نظام معرفت‌شناسی صدرایی به برخی از مسائل اساسی معرفت‌شناختی	۹۳
۱-۷	تقسیم مفاهیم به مفاهیم ماهوی، فلسفی و منطقی	۹۵
۸	ارکان و مبانی دانش در حکمت اسلامی برگرفته از قرآن حکیم و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام)	۹۷
۱-۸	تعریف دانش	۹۷
۱-۱-۸	سه رکن اولیه دانش: معلوم (دانسته)، علم (دانستن) و عالم (داننده)	۹۸
۲-۱-۸	رکن چهارم دانش: نقش معلم (دانش‌دهنده) در معرفت (دانستن)	۹۹
۳-۱-۸	رکن اول معرفت در قرآن: معلوم (دانسته)	۱۰۰
۱۰۰	اصل واقعیت	۱۰۰
۱۰۰	حق (هستی) و باطل (نیستی)	۱۰۰
۱۰۱	اصل ذات خداوند	۱۰۱
۱۰۱	اسماء و صفات و نشانه‌های الهی	۱۰۱
۱۰۴	مسائل دنیوی و امور اعتباری	۱۰۴
۴-۱-۸	تقسیمات در رکن اول دانش (تقسیمات دانسته یا متعلق دانش)	۱۰۵
۵-۱-۸	رکن دوم و سوم معرفت (عالم و علم) در قرآن	۱۰۷
۶-۱-۸	درجات رکن دوم و سوم: درجات علم (دانش) و عالم (داننده)	۱۰۸
۷-۱-۸	رکن چهارم معرفت (معلم) در قرآن	۱۰۹
۸-۱-۸	راه‌های شناخت حقیقت (راه‌های معرفت) در قرآن	۱۱۰
۹-۱-۸	ابزارهای شناخت در قرآن	۱۱۱
۱۰-۱-۸	وحدت نفس و کثرت ابزارهای معرفت	۱۱۴
۱۱-۱-۸	مراتب تجرد نفس و مسئله سابقه علوم بشری	۱۱۶
۱۲-۱-۸	تفاوت راه‌های شناخت به لحاظ تنوع ابزارهای شناخت	۱۱۸
۱۳-۱-۸	حجاب‌های معرفت	۱۱۹
۱۴-۱-۸	شرایط و موانع شناخت در قرآن حکیم و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام)	۱۲۰
۱۲۵	منکران دانش	۱۲۵

۱۲۶	۸-۱-۱۵. وسعت دایره دانش: از شهادت تا غیب.....
۱۲۶	۸-۲. طرح دعاوی منکران دانش (شناخت) در قرآن.....
۱۲۷	۸-۲-۱. طرح دعوی شک‌گرایی در قرآن کریم.....
۱۳۰	۸-۲-۲. طرح دعوی ماده‌انگاری (هستی = ماده) در قرآن.....
۱۳۲	۸-۲-۳. تمایز عقل در فرهنگ قرآن و فرهنگ اهل طبیعت.....
۱۳۲	۸-۲-۴. مجادله‌های حس باورانه مدعی عقل.....
۱۳۴	۸-۲-۵. تبلیغ دانش‌های حسی در قالب‌های دینی.....
۱۳۶	۸-۲-۶. فقدان یقین در معرفت حسی و اتکای آن به معرفت عقلی.....
۱۳۷	۸-۳. ملاک و معیار ثبوتی و اثباتی دانش.....
۱۳۷	۸-۳-۱. مسئله ملاک و معیار دانش.....
۱۳۸	۸-۳-۲. معیار معرفت و مبانی آن.....
۱۳۸	۸-۳-۳. نفی ثبوتی بودن معیارهای کارکردگرا برای دانش.....
۱۳۹	۸-۳-۴. نفی انحصار قلمرو معلوم (دانسته) در عالم ماده.....
۱۳۹	۸-۳-۵. حقیقت شناخت، کشف واقع است نه تولید واقع.....
۱۴۰	۸-۳-۶. نفی مادی بودن ماهیت معرفت (دانش).....
۱۴۰	۸-۳-۷. نفی تجربی دانستن ماهیت معرفت (دانش).....
۱۴۱	۸-۳-۸. نفس‌الامر: معیار ثبوتی معرفت (دانش) در معرفت‌شناسی صدرایی.....
۱۴۴	۸-۳-۹. منطق (قیاس)، معیار اثباتی صواب و خطای معرفت (دانش) حصولی.....
۱۴۶	۸-۳-۱۰. قیاس تجربی حجت یقینی است، اما استقراء دلیل ظنی.....
۱۴۷	۸-۳-۱۱. شرط اثبات فرضیه از راه آزمون تجربی (عملی).....
۱۴۷	۸-۳-۱۲. ملاک و معیار ثبوت و اثبات در علم حضوری (معرفت شهودی).....
۱۴۸	۸-۴. دانش شهودی و دانش مفهومی.....
۱۴۸	۸-۴-۱. تقسیم معرفت (دانش) به دانش حضوری و دانش حصولی.....
۱۴۹	۸-۴-۲. روند مفهوم‌سازی به استناد معرفت شهودی.....
۱۵۲	۸-۴-۳. اهمیت دانش شهودی در معرفت‌شناسی صدرایی.....
۱۵۲	۸-۵. معرفت (دانش) عقلی و میزان منطقی.....
۱۵۳	۸-۵-۱. صورت و ماده: دو بخش عمده منطق.....
۱۵۳	۸-۵-۲. اهمیت قیاس و برهان در منطق.....
۱۵۵	۸-۵-۳. انواع قیاس: برهانی، شعری، جدلی، خطابی و مغالطی.....
۱۵۵	۸-۵-۴. شرایط یقینی بودن قیاس برهانی.....
۱۵۶	۸-۵-۵. انواع مواد و مقدمات یقینی در قیاس برهانی.....
۱۵۸	۸-۵-۶. قیاس و یقین در قرآن.....
۱۶۱	۸-۶. یقین: مشخصه معرفت‌شناسی برگرفته از قرآن حکیم و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام).....
۱۶۳	۸-۶-۱. تبعات انکار یقین در نظام‌سازی علمی.....
۱۶۴	۸-۶-۲. شرط اتقان، ثبات و دوام علم تجربی.....

۱۶۴	 مسئله اثبات‌پذیری و ابطال‌پذیری فرضیه‌ها. ۳-۶-۸
۱۶۵	 سایر تبعات انکار یقین و ریشه‌های فرض‌گروی در تاریخ علم. ۴-۶-۸
۱۶۶	 عاقبت اتکای بر فرضیه: سقوط در شکاکیت. ۵-۶-۸
۱۶۸	 ۷-۸. دانش و ایمان
۱۶۹	 ۱-۷-۸. ایمان به انواع دانش
۱۶۹	 ۲-۷-۸. ایمان و انواع معرفت (دانش) شهودی
۱۷۰	 ۳-۷-۸. ایمان و انواع معرفت (دانش) مفهومی
۱۷۱	 ۴-۷-۸. ربط منطقی علم و ایمان و دانش و گرایش براساس علم و دانش یقینی
۱۷۱	 ۵-۷-۸. جدایی دین و دانش در نتیجه قطع پیوند دانش از گرایش و انکار رابطه علم و ایمان
۱۷۲	 ۶-۷-۸. پیوند علم و ایمان در آیات قرآن و روایات اهل بیت (علیهم‌السلام)
۱۷۳	 ۷-۷-۸. معرفت شهودی و میثاق الهی انسان در قرآن
۱۷۴	 ۸-۸. مسئله ثبات گزاره‌های یقینی و توجیه دگرگونی‌های علمی
۱۷۵	 ۱-۸-۸. بیان مسئله
۱۷۵	 ۲-۸-۸. نقد و بررسی مسئله و پاسخ آن از چند دیدگاه معرفت‌شناختی
۱۷۶	 ۳-۸-۸. پاسخ نظام معرفت‌شناسی برگرفته از قرآن حکیم و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام)
۱۸۰	 ۴-۸-۸. تحلیل توهم نفی ثبات گزاره‌های یقینی
۱۸۲	 ۵-۸-۸. سابقه‌ای از یک اشکال مبنایی در مسئله شناخت
۱۸۳	 ۶-۸-۸. ریشه‌های شبهات از دیدگاه ملاصدرا: هستی‌شناسی‌های نادرست
۱۸۴	 ۷-۸-۸. ابتدای همه علوم به مبانی فلسفی و فلسفی بودن مبدأ عدم تناقض
۱۸۵	 ۹-۸. فرایند دانش در معرفت‌شناسی برگرفته از قرآن حکیم و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام)
۱۸۶	 ۱-۹-۸. سیر افقی شناخت در عالم مادی
۱۸۷	 ۲-۹-۸. تبدیل سیر افقی شناخت به سیر طولی در نتیجه غیرمادی دانستن ذهن
۱۸۷	 ۳-۹-۸. غیرمادی بودن ذهن و تفاوت معرفت جزئی و کلی
۱۸۹	 ۴-۹-۸. پیدایش معرفت کلی و تفکر عقلی
۱۹۱	 ۵-۹-۸. سیر طولی معرفت و ادراک شهودی
۱۹۳	 ۶-۹-۸. نگاه قرآن کریم به مراتب معرفت
۱۹۷	 ۷-۹-۸. معرفت متکی بر آیت و شهود قرآنی
۱۹۹	 ۱۰-۸. تبیین مسئله دگرگونی و اعتلای دانش (معرفت) در پرتو معرفت شهودی به نفس
۱۹۹	 ۱-۱۰-۸. ابتدای معرفت‌شناسی بر نفس‌شناسی (خودشناسی یا انسان‌شناسی)
۲۰۱	 ۲-۱۰-۸. دگرگونی یا تعمیق معرفت از نگاه قرآن
۲۰۲	 ۳-۱۰-۸. مسئله غفلت از خود و ندیدن خدا
۲۰۳	 مسئله فراموشی نفس در نتیجه فراموشی خداوند
۲۰۴	 ۱۱-۸. انسان: عامل و بنیادی در انسجام نظام‌های نظری و عملی

فصل چهارم: اصول و مبانی انسان‌شناسی دین‌بنیان

۱. انسان‌شناسی براساس روش تفسیر انسان به انسان ۲۰۷
- ۱-۱. منظر اول: توانایی تبیین ساختار هستی انسان توسط خود او ۲۰۹
- ۱-۲. منظر دوم: معادل نداشتن فطرت انسان و مصونیت آن از گزند تحریف و تبدیل ۲۰۹
۲. امکان و اهمیت انسان‌شناسی ۲۱۱
۳. راه‌های شناخت انسان ۲۱۲
۴. روش‌های شناخت انسان ۲۱۳
۵. شناخت قرآنی انسان ۲۱۶
۶. ماهیت انسان ۲۱۷
۷. هویت قرآنی انسان ۲۲۲
۸. تبیین ساختارهای وجودی انسان برگرفته از قرآن حکیم و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) ۲۲۴
- حیات، هماهنگ‌کننده ساختارهای علم و قدرت ۲۲۶
۹. ساختار علمی انسان ۲۲۷
- ۹-۱. قوه حس ۲۲۷
- ۹-۲. قوه خیال ۲۲۷
- ۹-۳. قوه متخیله (متصرفه یا متفکره) ۲۲۸
- ۹-۴. قوه وهم ۲۲۸
- ۹-۵. قوه عقل ۲۲۸
۱۰. عقل نظری: محکمت قوه ادراک ۲۲۹
۱۱. ساختار تمایلات انسان ۲۳۰
- ۱۱-۱. نیروی جذب و دفع در ساختار تمایلات ۲۳۱
۱۲. ساختار توانایی‌های انسان ۲۳۵
- ۱۲-۱. نمونه‌هایی از بروز توانایی‌های انسان در پرتو عقل عملی ۲۳۵
- ۱۲-۲. سطوح توانایی‌های انسان ۲۳۶
- ۱۲-۳. توانایی‌های صادق و کاذب ۲۳۶
- ۱۲-۴. نقش توانایی‌ها در تعیین هویت شخصی انسان ۲۳۷
- ۱۲-۵. قلمرو توانایی‌های انسان ۲۳۸
- ۱۲-۶. برقراری تعامل متقابل بین عالم و آدم: تسخیر (نه قسر) عالم طبق اصل توحید ۲۳۸
- ۱۲-۷. شأن عملی ساختار تمایلات و ساختار توانایی‌ها در ساختار حیات انسان ۲۴۰
۱۳. جمع‌بندی مباحث ساختارهای وجودی انسان ۲۴۳
۱۴. اوصاف انسان در قرآن ۲۴۴
- ۱۴-۱. فطرت‌گرایی و طبیعت‌گرایی مبدأ اوصاف ستوده و نکوهیده انسان ۲۴۴
- ۱۴-۲. کرامت ذاتی و فضیلت انسان نسبت به دیگر مخلوقات ۲۴۵
- ۱۴-۳. اوصاف نکوهیده انسان در قرآن ۲۴۵
۱۵. تفسیر انسان متشابه به انسان محکم ۲۴۶

۱۵-۱.	اقسام انسان‌ها و محکم و متشابه آنها.....	۲۴۷
۱۵-۲.	ویژگی‌های انسان‌های محکم (بیان و وزانت) و متشابه (مبهم و خفیف).....	۲۴۸
۱۵-۳.	اصل عمل کردن بر پایه شاکله: از کوزه همان برون تراود که در اوست.....	۲۴۹
۱۶.	تفسیر متشابهات انسان به محک‌ها او.....	۲۵۰
۱۶-۱.	اصول و فروع در شأن علمی و عملی انسان.....	۲۵۰
۱۷.	تفسیر متشابهات علمی به محک‌ها علمی.....	۲۵۲
۱۸.	تفسیر متشابهات عملی به محک‌ها عملی.....	۲۵۵
۱۸-۱.	تفاوت علم و عمل.....	۲۵۶
۱۸-۲.	اهمیت عمل: گستردگی عمل و شخصیت‌ساز بودن آن.....	۲۵۷
۱۸-۳.	قبول و نکول در عرصه انتخاب و اختیار.....	۲۵۸
۱۸-۴.	اهمیت عمل جوان‌حی پذیرش محک‌ها علمی.....	۲۵۹
۱۸-۵.	اهمیت عمل قبول تمایلات فطری و انسانی.....	۲۶۱
۱۸-۶.	عزم محکم و تصمیم متشابه.....	۲۶۲
۱۸-۷.	میزان دخالت انتخاب بینش‌ها و اختیار تمایلات در عزم و تصمیم عملی.....	۲۶۳
۱۸-۸.	عقل عملی، کانون عمل محکم و جهل، کانون عمل متشابه.....	۲۶۵
۱۸-۹.	نظریه عارف کامل میرزا جواد آقا ملکی تبریزی درباره نحوه شکل‌گیری عمل.....	۲۶۶
۱۸-۱۰.	جنود عقل (عملی) در روایات.....	۲۶۸
۱۸-۱۱.	ارجاع متشابهات به محک‌ها در بُعد عمل.....	۲۷۱
۱۸-۱۲.	ویژگی‌های عمل محکم.....	۲۷۲
۱۸-۱۳.	حیات متألّهانه هماهنگ‌کننده عقل نظری و عقل عملی.....	۲۷۳
۱۹.	ثمرات تفسیر انسان به انسان.....	۲۷۴
۱۹-۱.	رهایی از انواع مغالطات شناخت انسان.....	۲۷۵
۱۹-۲.	رهایی از مغالطه منطقی.....	۲۷۵
۱۹-۳.	رهایی از مغالطه عاطفی.....	۲۷۶
۱۹-۴.	رهایی از مغالطه رفتاری.....	۲۷۶
۱۹-۵.	رهایی از مغالطه هویتی.....	۲۷۷
۱۹-۶.	پیامدهای مغالطه هویتی.....	۲۷۸
۱۹-۷.	رهایی و نجات از هلاکت و تباهی گمراهی.....	۲۷۹
۱۹-۸.	رهایی و نجات از هم و غم دنیا.....	۲۸۰
۱۹-۹.	هماهنگی قوای درونی با هم و با سایر موجودات.....	۲۸۱
۱۹-۱۰.	پویایی عمر.....	۲۸۲
۱۹-۱۱.	ولایت الهی.....	۲۸۲
۲۰.	جمع‌بندی: ارائه الگویی از شئون علمی و عملی انسان.....	۲۸۳

فصل پنجم: اصول و مبانی تمدن و مدیریت دین بنیان

۲۸۵	۱. مقدمه.....
۲۸۶	۲. مفهوم سازی اصطلاح مدیریت برگرفته از قرآن حکیم و مکتب اهل بیت (علیهم السلام).....
۲۸۶	۲-۱. معنای واژه مدیریت.....
۲۸۸	۲-۲. مطالعات مدیریت دینی (مدیریت اسلامی).....
۲۸۹	۲-۳. مفهوم سازی مدیریت دینی بر مبنای اصول تمدن دینی.....
۲۹۰	۲-۴. تبیین اصول تمدن دینی براساس الگوی سفرهای چهارگانه (اسفار اربعه).....
۲۹۲	۲-۴-۱. اصل اول: اصل حق مداری و حق محوری در سفرهای چهارگانه.....
۲۹۲	۲-۴-۲. اصل دوم: اصل عدالت مدیریتی (اصل حق محوری در مقام فعل).....
۲۹۲	۲-۴-۳. اصل سوم: اصل پیوستگی و سلسله مراتب جهان دانی، جهان داری و جهان آرای.....
۲۹۴	۲-۴-۴. اصل چهارم: اصل حق مداری در عناصر محوری قانون، هیئت حاکم و مردم.....
۲۹۶	۲-۴-۵. اصل پنجم: اصل مشروعیت تمدن دینی (تمدن شریعت محور).....
۲۹۷	۲-۴-۶. اصل ششم: اصل مشروعیت های سه گانه قانون (تأسیسی، تأییدی و امضایی).....
۲۹۸	۲-۴-۷. اصل هفتم: اصل تمایز مشروعیت تأییدی (حکم عقل) و امضایی (بنای عقلا).....
۲۹۸	۲-۴-۸. اصل هشتم: اصل کیفیت تعاملات متقابل (اصل آبادانی).....
۲۹۹	۲-۴-۹. اصل نهم: اصل تنوع منابع و سبک های اجتهاد.....
۳۰۱	۲-۴-۱۰. اصل دهم: اصل نصرت الهی و تفاوت وسایل نقلیه سفرهای چهارگانه.....
۳۰۲	۲-۴-۱۱. اصل یازدهم: اصل اصالت اکتشافی عقل در کنار نقل.....
۳۰۳	۲-۴-۱۲. اصل دوازدهم: اصل مدیریت آفریده ها براساس اصول نظام آفرینش.....
۳۰۴	۲-۴-۱۳. اصل سیزدهم: اصل حضور حیات و علم در جهان هستی.....
۳۰۴	۲-۴-۱۴. اصل چهاردهم: اصل استقلال اقتصادی و حکمت تسخیر نظام کیهانی.....
۳۰۵	۲-۴-۱۵. اصل پانزدهم: اصل توانایی مسافر سفر چهارم در التزام به عناصر سه گانه.....
۳۰۵	۲-۵. موقعیت حیاتی اصل مدیریت دینی در اصول پانزده گانه تمدن دینی.....
۳۰۷	۲-۵-۱. گستردگی و پیچیدگی های سازه مفهومی مدیریت دینی.....
۳۰۹	۲-۶. نقش دانش در مدیریت دینی مستقر در تمدن دینی.....

فصل ششم: اصول و مبانی اجتماعی، سازمانی دین بنیان

۳۱۱	۱. ضرورت توجه ویژه به مبانی سازمانی و اجتماعی در امر مدیریت دانش.....
۳۱۱	۲. تنوع نظریه های سازمانی و اجتماعی و وجود اختلاف در مبنای آنها.....
۳۱۲	۳. مبانی اجتماعی و سازمانی و نظریه های مورد استفاده در این کتاب.....
۳۱۲	۴. انواع و مراتب واقعیت ها.....
۳۱۲	۵. گزاره هایی از نظریه اعتبارات علامه طباطبائی (رحمته الله علیه).....
۳۱۴	۶. انواع اعتبارات از نظر علامه طباطبائی (رحمته الله علیه).....
۳۱۴	۶-۱. اعتبارات پیش از اجتماع.....
۳۱۴	۶-۱-۱. اعتبار وجوب.....

۳۱۴	۲-۱-۶. اعتبار حسن و قبح.....
۳۱۵	۳-۱-۶. اعتبار اخف و اسهل.....
۳۱۵	۴-۱-۶. اعتبار استخدام و اجتماع.....
۳۱۵	۵-۱-۶. اعتبار متابعت علم.....
۳۱۵	۶-۱-۶. سایر اعتبارات عمومی.....
۳۱۷	۲-۶. اعتبارات پس از اجتماع.....
۳۱۷	۱-۲-۶. اصل ملک.....
۳۱۷	۲-۲-۶. کلام-سخن.....
۳۱۷	۳-۲-۶. ریاست و مؤسوسیت و لوازم آن.....
۳۱۷	۴-۲-۶. اعتبار امر و نهی و جزا و مزد.....
۳۱۷	۵-۲-۶. اعتبارات در مورد تساوی طرفین.....
۳۱۸	۳-۶. رابطه بین علم، اراده و عمل و ادراکات حقیقی و اعتباری و افعال انسان.....
۳۱۸	۷. اصول زیربنایی نظریه اعتباریات.....
۳۱۸	۱-۷. بیست ویژگی اعتبارات اجتماعی براساس نظریات علامه طباطبائی رحمته الله علیه
۳۲۰	۲-۷. برخی دیگر از ویژگی های اعتباریات.....
۳۲۰	۳-۷. گزاره های تکمیلی.....
۳۲۲	۸. نظرات تفسیری آیت الله جوادی آملی درباره جامعه (جامعه در قرآن).....
۳۲۲	۱-۸. تعریف و تقسیم جامعه.....
۳۲۲	۲-۸. نهادهای اجتماعی.....
۳۲۳	۳-۸. عوامل تشکیل جامعه.....
۳۲۳	۴-۸. مباحث تفصیلی.....
۳۲۳	۵-۸. مبحث برگزیده از نظریات تفسیری آیت الله جوادی آملی درباره جامعه (اصالت فرد و جامعه).....
۳۲۴	۱-۵-۸. اصالت حقوقی.....
۳۲۴	۲-۵-۸. اصالت اجتماعی.....
۳۲۴	۳-۵-۸. اصالت فلسفی.....
۳۲۴	۴-۵-۸. آیا با ترکیب افراد، حقیقت دیگری به نام جامعه تحقق می یابد؟.....
۳۲۴	۵-۵-۸. اقسام ترکیب.....
۳۲۵	الف) ترکیب اتحادی.....
۳۲۵	ب) ترکیب انضمامی.....
۳۲۵	ج) ترکیب اعتباری.....
۳۲۶	۶-۵-۸. ترکیب جامعه.....
۳۲۶	۷-۵-۸. تحلیل نهایی اصالت فرد و جامعه.....
۳۲۷	۹. نظریه جهان های اجتماعی دکتر پارسانیا.....
۳۲۸	۱-۹. برخی از گزاره های برگرفته از نظریه جهان های اجتماعی.....
۳۳۱	۲-۹. برخی از نتایج حاصل از نظریه جهان های اجتماعی.....

فصل هفتم: نظریه مبنای تولید علم در این تحقیق

۱. نظریه مبنای تولید علم در این تحقیق: نظریه منزلت عقل در هندسه معرفت دینی ۳۳۳
۲. چپستی علم در این نظریه ۳۳۴
۳. علم دینی در این نظریه ۳۳۵

فصل هشتم: به سوی نظریه مدیریت دانش دین بنیان

۱. پیشنهاد استعاره‌هایی برای شناخت حقیقت پدیده مدیریت دانش موجود ۳۳۷
۲. بحث پایانی: آغازی برای مفهوم‌سازی مدیریت دانش دینی ۳۳۹

بخش دوم: نظریه مدیریت دانش دین بنیان و کاربردهای آن

فصل اول: نظریه مدیریت دانش دین بنیان

۱. ارائه نظریه مدیریت دانش دین بنیان ۳۴۵
- ۱-۱. ضرورت تدوین یک نظریه مدیریت دانش دین بنیان ۳۴۵
- ۲-۱. برخی از ویژگی‌های ضروری نظریه مدیریت دانش دین بنیان ۳۴۶
- ۱-۳. امکان تدوین نظریه مدیریت دانش دین بنیان با ویژگی‌های پیش گفته ۳۴۷
- ۱-۴. معرفی اجمالی سازه‌های اصلی نظریه مدیریت دانش دین بنیان ۳۴۷
- ۱-۵. ساختار اولیه نظریه ۳۴۹
- ۱-۶. کنش انسانی ۳۵۱
- ۱-۷. کنش مدیریتی (کنش اداره کردن) ۳۵۲
- ۱-۷-۱. برخی از ویژگی‌های کنش‌های مدیریتی ۳۵۲
- ۱-۷-۲. کنش‌های مدیریتی و اعتباریات (واقعیت‌های اجتماعی) ۳۵۳
- ۱-۸. دانش ۳۵۳
- ۱-۸-۱. تعریف اولیه دانش ۳۵۳
- ۱-۸-۲. تحقق دانش و ارکان آن ۳۵۴
- ۱-۸-۳. رکن اول دانش: معلوم (واقعیت یا دانسته) ۳۵۴
- ۱-۸-۴. رکن دوم و سوم دانش: عالم (داننده) و علم (دانستن) ۳۵۴
- ۱-۸-۵. رکن چهارم دانش: معلم (اعطاکننده دانش یا دانش‌دهنده) ۳۵۸
- ۱-۹. جریان‌های طولی و عرضی دانش در سه جهان نفس الامر، نفس و نفوس مشترک ۳۵۸
- ۱-۹-۱. جریان‌های طولی و عرضی دانش در جهان نفس الامر ۳۶۰
- ۱-۹-۲. جریان‌های طولی و عرضی دانش در عالم نفس انسان (تعیین دانش در نفس) ۳۶۱
- ۱-۹-۳. جریان‌های طولی و عرضی دانش در جهان اجتماعی (تعیین دانش در اجتماع) ۳۶۲
- ۱-۱۰. کنش دانشی (کنش ویژه دانش) ۳۶۳
- ۱-۱۰-۱. ویژگی‌های کنش‌های دانشی ۳۶۳
- ۱-۱۰-۲. نمونه‌ای از کنش‌های دانشی ۳۶۳
- ۱-۱۰-۳. برخی از اقسام کنش‌های دانشی ۳۶۶

۳۶۷	الف) کنش‌های اکتساب دانش شامل
۳۶۷	ب) کنش‌های تبدیل دانش شامل
۳۶۷	ج) کنش‌های انتقال دانش شامل
۳۶۸	د) کنش‌های کنترل دانش (کنش‌های هماهنگی، نظارت و کنترل)
۳۶۸	۱۰-۴. کنش اداره کردن کنش دانشی (کنش مدیریت دانش)
۳۶۸	۱۱-۱. مطالب تکمیلی
۳۷۱	۱۲-۱. مطالب تکمیلی

فصل دوم: تحلیل و بررسی نظریه (با استفاده از معیارها و شاخص‌ها)

۳۷۳	۱. تحلیل و بررسی نظریه مدیریت دانش دین‌بنیان
۳۷۳	۱-۱. تأیید کلیات نظریه در یک نشست علمی
۳۷۳	۲-۱. برخی از معیارها و ویژگی‌های ضروری مورد نیاز برای نظریه مدیریت دانش دین‌بنیان
۳۷۳	۱-۲-۱. سطح انتزاع مناسب
۳۷۴	۲-۲-۱. برآوردن نیازهای دانشی تمدن دینی
۳۷۴	۳-۲-۱. استقرار مبانی نظریه در چارچوب تفکر مذهبی
۳۷۴	۴-۲-۱. تناسب مبانی روش‌شناختی نظریه با مبانی حکمت اسلامی
۳۷۴	۵-۲-۱. رعایت اصل تناسب موضوع و روش
۳۷۴	۶-۲-۱. رعایت جایگاه و منزلت عقل در نظریه
۳۷۴	۷-۲-۱. استفاده از نظریه‌های مستقر در حکمت اسلامی در ساخت نظریه
۳۷۵	۸-۲-۱. در نظر گرفتن ابعاد عملی و تئوری مدیریت دانش به صورت توأمان
۳۷۵	۹-۲-۱. حفظ قدرت انتقادی نظری
۳۷۵	۱۰-۲-۱. حفظ قدرت خودانتقادی و به‌روز رسانی خود در شرایط جدید
۳۷۵	۳-۱. بررسی معیارها و خصوصیات ده‌گانه در رابطه با نظریه
۳۷۵	۱-۳-۱. آیا این نظریه از سطح انتزاع مناسبی برخوردار است؟
۳۷۶	۲-۳-۱. آیا این نظریه نیازهای دانشی تمدن دینی را برآورده می‌کند؟
۳۷۶	۳-۳-۱. آیا مبانی نظریه در چارچوب تفکر مذهبی استقرار دارد؟
۳۷۶	۴-۳-۱. آیا مبانی روش‌شناختی نظریه با مبانی حکمت اسلامی متناسب است؟
۳۷۶	۵-۳-۱. آیا اصل تناسب موضوع و روش در این نظریه رعایت شده است؟
۳۷۶	۶-۳-۱. آیا جایگاه و منزلت عقل در نظریه محفوظ است؟
۳۷۷	۷-۳-۱. آیا در ساخت نظریه از نظریه‌های مستقر در حکمت اسلامی استفاده شده است؟
۳۷۷	۸-۳-۱. آیا این نظریه ابعاد علمی و عملی مدیریت دانش را به صورت توأمان در نظر می‌گیرد؟
۳۷۷	۹-۳-۱. آیا قدرت انتقادی این نظریه محفوظ است؟
۳۷۷	۱۰-۳-۱. آیا این نظریه قدرت خود انتقادی و به‌روز رسانی خود در شرایط جدید را دارد؟
۳۷۷	۴-۱. نتیجه‌گیری

فصل سوم: دستاوردهای نظری و نتایج عملی نظریه مدیریت دانش دین‌بنیان

۱. برخی از گزاره‌های مهم و کلیدی حاصل از تحقیق ۳۷۹
- ۱-۱. پرداختن به مسئله مدیریت دانش در تمدن دینی ضروری است ۳۷۹
- ۲-۱. رشته مدیریت دانش یک نظام منسجم علمی-عملی است ... ۳۸۰
- ۳-۱. امکان انتزاع چارچوب رشته مدیریت دانش و استفاده از ساختار ... ۳۸۳
- ۴-۱. بررسی روابط بین مدیریت دانش، رشته‌های علمی مرتبط، فلسفه‌های مضاف و فلسفه مطلق ۳۸۴
- ۵-۱. قلمرو مدیریت دانش در علم مدرن متأثر از پارادایم‌های کلان علوم اجتماعی ... ۳۸۶
- ۶-۱. مدیریت دانش در علم مدرن هر روز از حقیقت و صدق دورتر می‌شود ... ۳۸۶
- ۷-۱. مبانی فلسفی به‌ویژه مبانی معرفت‌شناسی به‌طور مستقیم بر روش‌شناسی اثر می‌گذارد ۳۸۷
- ۸-۱. تقدم در هستی‌شناسی دانش بر معرفت‌شناسی در حکمت متعالیه ۳۸۸
- ۹-۱. فراموشی دو رکن عالم (انسان داننده) و معلم (خداوند عطاکننده دانش) ... ۳۹۱
- ۱۰-۱. قلمرو معلوم (واقعیت) در مدیریت دانش مستقر در تمدن غرب محدود است ۳۹۱
- ۱۱-۱. عقل و منزلت آن در مدیریت دانش مستقر در تمدن غرب فراموش شده است ... ۳۹۲
- ۱۲-۱. ایمان در مدیریت دانش مستقر در تمدن غرب جایگاهی ندارد ۳۹۳
- ۱۳-۱. تعریف انسان در مدیریت دانش دین‌بنیان با آنچه در مدیریت دانش ... ۳۹۳
- ۱۴-۱. در مدیریت دانش دین‌بنیان انسان براساس شاکله خود عمل می‌کند ... ۳۹۹
- ۱۵-۱. در مدیریت دانش دین‌بنیان، عقل عملی کانون عمل محکم و جهل ... ۴۰۲
- ۱۶-۱. در مدیریت دانش دین‌بنیان، عقل عملی و عقل نظری در سایه حیات متألّهانه ... ۴۰۵
- ۱۷-۱. مدیریت دانش مستقر در تمدن غرب در مبانی انسان‌شناسی خود ... ۴۰۶

فصل چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱. مقدمه ۴۰۹
۲. پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی ۴۱۰
- ۲-۱. پیشنهاد اول ۴۱۰
- ۲-۲. پیشنهاد دوم ۴۱۰
- ۲-۳. پیشنهاد سوم ۴۱۱

منابع و مأخذ

- منابع فارسی ۴۱۳
- منابع و مأخذ عربی ۴۲۰
- منابع و مأخذ لاتین ۴۲۱

نمایه‌ها

۴۲۵	نمایه آیات.....
۴۳۳	نمایه روایات.....
۴۴۱	نمایه اشخاص.....
۴۴۳	نمایه اصطلاحات.....

مقدمه‌ای بر پایانی ماندگار

در عصر زایش و جهش دانش و در دوران انفجار نظریه‌های علمی و پردازش مدل‌ها و ایده‌های گوناگون، بی‌تردید آنچه که می‌تواند نهاد علم را «نافع» و نافذ گرداند، بها دادن به «اندیشه بنیانی» و در «عرصه عمل» مستقر نمودن آن است.

اثر حاضر از صاحب قلم، صاحب‌رأی، و صاحب نفسی آرمیده در جوار حق، که به حق از هیچ کوششی در کشف رابطه‌های اصلی میان مبانی حوزه مدیریت دانش دریغ نورزید و تا مجال داشت در سوق دادن آنها به مدار «اخلاقیات» تلاش نمود؛ و توفیق یافت تصویر آینه‌ای از مدیریت دانش را با تفکر تحلیلی مبسوط آذین داده، و مجموعه به دست آمده را به ساحت فلسفه و تمدن اسلامی عرضه نماید.

او موفق شد قواعد و رشته اتصالات و پیوندهای مفید را از لابه‌لای مارپیچ‌های ذهنی و گفتارهای بعضاً تکراری استخراج، و در دو ظرف پاک و پرجلا (دو مکتوب) ارزانی اهل دانش، آن هم به امید دستیابی کاربران به کاربردهای مؤثر گرداند.

در این راه نگارنده مغفور توانست با اهتمام مثال زدنی آخرین آرا و نظرات، و همچنین مدل‌ها و چارچوبه‌های مطرح از سوی صاحب‌نظران و نام‌آوران را عالمانه و به موازات آن با نگاهی عمیق یافته‌هایی از گنجینه‌های علم الهی شده، ماهرانه و صبورانه گردآوری نموده، بسان منظومه‌ای جامع با چیدمانی کم‌نظیر و حاکی از باور، شوق، عهد، منطق، و خلوص؛ ابتدا در چارچوب رساله دکتری دانشگاه تهران فرآوری نموده، و سپس با بازپردازی ارزشمندی به صورت کتاب به جامعه دانش‌پژوهی اهدا نماید.

آشکار است که افراد در دانش‌پژوهی‌شان نیز متفاوتند؛ فردی می‌داند و اعتبارش به دانستن است؛

و فردی به آنچه می‌داند باور هم دارد، به آن عامل هم هست؛ بدیهی است به دانش و باور و عمل به دانسته معتبر می‌باشد.

مؤلف برای تکمیل تحصیلات با پای باور و احساس مسئولیت کشف و نشر قدم به دانشکده مدیریت دانشگاه تهران در مقطع دکتری در رشته مدیریت فناوری اطلاعات نهاد و چیزی نگذشت که عهده‌دار کرسی تدریس در آن رشته گردید.

سجایای اخلاقی و ملکات رفتاری و سلوکی ایشان از اولین کارکردهای صنفی ایشان در امر تعلیم و تربیت که به‌طور طبیعی از تعاملات مؤلفه‌های محیط حرفه‌ای-سازمانی با مؤلفه‌های محیط طبیعی-انسانی پدید می‌آیند؛ مشهود، و بلکه محسوس گردید.

در واپسین ماه‌های حیات سراسر فضیلت و برکت خویش، هرچه بنیه جسمانی او تحلیل می‌رفت، و عوارض صدمات وارده بر گوهر وجودش بیشتر می‌شد، و درمان‌های پیاپی و نوع به نوع مؤثر واقع نمی‌شد، در مقابل بنیه روحی او قوی‌تر می‌گشت؛ گویی ندای «ارجمی» را دریافته و دانسته بود خیلی وقت ندارد؛ از این‌رو هر لحظه مصمم‌تر از قبل واکاوی هرچه تمام‌تر از چند و چون مقوله مطروحه را در وسعت و عمقی چشمگیر شدت و تداوم می‌بخشید؛ تا بتواند در جامع‌ترین وجه، اذهان جویندگان و رصدگران تازه‌های «مدیریت دانش» را بر سر خوان گسترده و پایدار، مشحون از بهره‌ها و ثمرات علمی، معرفتی، فلسفی، و اخلاقی خود ضیافت دهد، و دریافته بود که باید «پایان‌نامه‌اش» را به «نامه پایانی» مبدل، و آنچه سراسر مایه‌های درس‌آموز است را به سرمایه‌های علمی و رهپویان طریق معرفت و تعالی در نسل‌های حاضر و بعد بسپارد و حظ آگاهی و آگاهانیدن را که از سر رشته‌های فیوض رحمانی اتصال گرفته است را به‌عنوان یک عالم صادق و معلم دلسوز دوچندان گرداند.

برای این منظور می‌باید حجم هنگفتی از موضوعات گردآوری نموده، و مطالب اکتشافی‌اش را در محدوده زمانی که دقایق و ثانیه‌هایش دچار شمارش معکوس شده بودند، از رهگذر برکت توکل به علیم لایزال و قادر متعال آماده تدوین و لازمه‌هایش را تمهید می‌نمود.

در این مرحله پژوهشگاه حوزه و دانشگاه با ژرف‌اندیشی نسبت به تدوین و نشر اثر در قالب کتاب علمی با مرحوم دکتر نعمتی مبادرت به عقد قرارداد نمود، و به این نحوه پیش‌تاز انتشار این اثر گرانبهای محققانه شد. البته با وداع مظلومانه شهید سرافراز اتمام کار مشتمل بر امور تایپ و ویرایش و... اصلاحات لازمه تدوین را دانش‌پژوه فاضل جناب آقای امیر حسین زاده

و سرکار خانم مریم صبانی (از دانشجویان کوشای مرحوم آقای دکتر نعمتی) عهده‌دار شده، و با شایستگی به اتمام رساندند؛ که مساعی نامبردگان شایسته سپاس و تقدیر است.

بدین ترتیب و به رسم ادای عهد رجال صادق و همان‌گونه که انتظار می‌رفت جناب آقای دکتر حسنعلی نعمتی شمس آباد، دانشمند جوان و در جوانی فقید و فقیدی شهید؛ علی‌رغم تحمل سالیان متمادی رنج بیماری ناشی از زخم‌های تحمیلی درونی به ودیعه مانده از دوران دفاع مقدس آنچه را که در جایگاه عالمی متعهد نیز، عهد نموده بود، به مصداق آیه ۲۳ سورة احزاب «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا»، به نیکی به جا آورد.

ایشان در جمله پایانی از نگاشت تقدیر و تشکرش چنین آورده:

«... از پدر، مادر، فرزندان، همسر و... صمیمانه سپاسگزارم، و این نیست جز جلوه‌ای از

لطف و رحمت پروردگاری که از ادای شکر حتی یک نعمت او ناتوانم».

باید اذعان داشت، حسن خلق، نیت طاهر، و کردار زیبا و جامع او، او را درخشان نموده

بود. از این رو او خود یک نعمت بود؛ «نعمتی» از خورشید (شمس) آباد بالا.

یادآوری مراتب از خودگذشتگی‌های نادره مردانی همچون مرحوم شهید دکتر نعمتی

موجب تنویر قلوب، و استفاده از منویات علمی آنان به دانش‌افزایی و نهایتاً به اعتلای معرفتی جامعه خواهد انجامید.

محمدسعید تسلیمی

پاییز ۱۳۹۷

پیشگفتار مؤلف

این کتاب یکی از دستاوردهای تحقیقی است که بر روی مسئله بازسازی رشته مدیریت دانش و بازخوانی آن براساس مبانی، اصول و متافیزیک دینی انجام شده است. رویکردهای متفاوتی برای حل این مسئله بنیادی قابل استفاده است. در رویکرد تحقیقی که این کتاب براساس آن نوشته شده، به جای رجوع صرف و بازخوانی مجدد نظریه‌های موجود در مدیریت دانش مستقر در علم مدرن، به بازخوانی علم و فرهنگ دینی و لایه‌های عمیق این دانش و حکمت، مانند فلسفه (با تأکید بر حکمت متعالیه) پرداخته تا از این طریق نظریه جدیدی پیرامون مدیریت دانش با نام «مدیریت دانش دین‌بنیان» ایجاد کند.

فرایند تحقیق به صورت زیر ساماندهی شده است:

ابتدا با مرور سیستماتیک ادبیات مدیریت دانش، مبانی نظری این رشته علمی در وضعیت موجود در تمدن غرب بررسی و نه تنها گزاره‌های محیط بر این رشته مشخص شد، بلکه ارتباط این مبانی فلسفی با پارادایم‌های مستقر در علم مدرن مشخص شد.

آنگاه از یک سو، ارتباط بین این مبانی پارادایمی و نظریه‌های مدیریت دانش مشخص شد و از طرفی ربط بین نظریه‌ها و کاربردهای آنها روشن گردیده است و بر این اساس، چارچوبی چند لایه ایجاد شد که ارتباط بین مبانی نظری، نظریه‌ها و کاربردهای مدیریت دانش را نشان می‌دهد.

با استفاده از این چارچوب و با رویکرد انتقادی-رنالیستی حکمت صدرایی، با نقد و بررسی مبانی مدیریت دانش موجود در تمدن غرب، زمینه برای جایگزینی مبانی نظری مستقر در حکمت اسلامی فراهم و به بازخوانی این رشته از دیدگاهی جدید اقدام شد.

برای بازسازی این رشته، از یک سو، مبانی هستی‌شناسی دانش، مبانی معرفت‌شناسی و

مبانی انسان‌شناسی دینی استخراج شد و از طرفی سایر اصول و نظریه‌ها مستقر در حکمت اسلامی که امکان استفاده از آنها در زمینه نظریه‌پردازی در قلمرو مدیریت دانش وجود دارد، شناسایی و مورد استفاده قرار گرفت. برخی از این اصول و مبانی و نظریه‌ها عبارتند از: نظریه اعتباریات علامه طباطبائی رحمته‌الله؛ اصول و مبانی تمدن دینی، نظریه منزلت عقل در هندسه معرفت دینی و نظریات تفسیری آیت‌الله جوادی آملی پیرامون جامعه در قرآن و همچنین نظریه روش‌شناسی بنیادین (نظریه و فرهنگ) و نظریه جهان‌های اجتماعی حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر حمید پارسانیا.

در نهایت، با تعیین معیارهای علم دینی، ملاک‌هایی برای بررسی انتقادی رشته مدیریت دانش با رویکرد رئالیستی حکمت صدرایی فراهم آمد.

پس از نقد این رشته، زمینه برای ارائه مبانی و تدوین یک نظریه جدید فراهم آمد و نظریه‌ای با عنوان مدیریت دانش دین‌بنیان که از مبانی و نظریه‌های مستقر در حکمت اسلامی تغذیه می‌کند، ارائه شد.

کلیات این نظریه در یک نشست علمی با حضور صاحب‌نظران حوزه و دانشگاه ارائه و نقد و بررسی شد. سپس با استفاده از معیارهای ده‌گانه ارائه شده، قدرت تبیینی نظریه به صورت تحلیل - منطقی توجیه گردید.

بخش اول

مبانی نظری مدیریت دانش دین بنیان

فصل اول

نگاهی به علم در قرآن و سنت^۱

علم از مفاهیم تصویری و تصدیقی تشکیل شده است، در این بخش ابتدا مفردات و مفاهیم تصویری که در قرآن کریم درباره علم به کار رفته، واکاوی شده، سپس گزاره‌ها و مبانی تصدیقی که در این موضوع آمده بیان می‌شود.

۱. مفاهیم تصویری مربوط به علم در قرآن کریم

از آنجایی که مخاطب قرآن عموم مردم هستند، برای کشف معانی آن باید به عرف زمان نزول آیات رجوع کرد و چون دسترسی به آن عرف برای ما ممکن نیست، ناگزیر به لغت کهن عرب، به عنوان کاشفی از عرف عصر نزول مراجعه می‌کنیم. علم در لغت به معنای نقیض جهل (فراهِیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص ۱۵۳) و آثار شی که با آن از غیرش تمییز می‌یابد (ابن فارس، ۱۴۰۴ق، ج ۴، ص ۱۰۹) معنا شده است و درباره معنای علم در لسان قرآن گفته شده است: **عِلْمٌ ادراک حقیقت چیزی است و بر دو گونه است:**

۱. ادراک ذات شی؛

۲. حکم کردن بر وجود چیزی با وجود چیز دیگر که برایش ثابت و موجود است یا نفی چیزی که از او دور و منفی است.

پس علم در نوع اول متعدی به یک مفعول است، مانند آیه: «لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ؛ شما به آنها آگاه نیستید، خدا به آنها آگاه است» (انفال، ۶۰) و علم در معنی دوم متعدی به دو مفعول است، مثل: «فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ؛ هر گاه آنها را زنان مؤمنه‌ای یافتید» (ممتحنه، ۱۰) (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۵۸۰).

۱. این فصل توسط جناب آقای امیر حسین زاده تدوین شده است.

۲. استعمالات ماده علم در قرآن

ماده علم در قرآن گاهی به معنای دانستن و دانش آمده است: «قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ؛ هر گروه محل آب خوردن خود را دانستند» (بقره، ۶۰)، «قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا» (بقره، ۳۲) و گاهی به معنی اظهار و روشن کردن آید مثل: «ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا» (کهف، ۱۲) پیداست که خدا پیش از برانگیختن اصحاب کهف، می‌دانست کدام گروه از آنها مدت توقف خود را بهتر می‌دانند و بعثت آنها برای اظهار و روشن کردن آن بود.

مرحوم طبرسی ذیل آیه ۱۴۰ از سوره آل عمران «وَلْيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ» نوشته است: خدا قبل از اظهار می‌داند که آنها از حیث ایمان متمایز می‌شوند و پس از اظهار می‌داند که متمایزند، پس تغییر در معلوم است نه در علم. و به قولی معنی آنست: تا خدا معلوم را ظاهر سازد. علامه طباطبایی رحمته الله علیه در المیزان ذیل لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ فرموده: مراد علم فعلی است و آن ظهور شی و حضورش به وجود خاص نزد خداست، علم بدین معنی در قرآن زیاد است، مثل «وَلْيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ» (حدید، ۲۵) «لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ» (جن، ۲۸) علی‌هذا همه آیات که در این سیاق‌اند مراد از علم در آنها اظهار است.

علم گاهی به معنی دلیل و حجتی آید، مثل «قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا. مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِابَائِهِمْ» (کهف، ۴ و ۵)؛ یعنی دلیلی بر این گفته ندارند «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ» (حج، ۳)؛ یعنی به غیردلیل مجادله می‌کند «وَإِنْ جَاهِدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا» (لقمان، ۱۵)؛ «وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ» (انعام، ۱۰۰) دلیل اینکه علم در این آیات به معنی دلیل و برهان است اولاً، لسان خود آیات است که علم به معنی دانستن جور در نمی‌آید؛ ثانیاً، لفظ سلطان است که در نظیر این آیات آمده است، مثل «قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا... إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا» (یونس، ۶۸)، یعنی دلیلی بر این گفته ندارید. «وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلْسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ...» (زخرف، ۶۱)، ضمیر إِنَّهُ راجع به عیسی علیه السلام است در معنی آیه گفته‌اند: چون آن حضرت بدون پدر به دنیا آمده این نشانه آن است که در آفریده شدن روز قیامت احتیاجی به وجود پدر نیست و انسان از زمین که به حکم مادر است می‌روید علی‌هذا وجود عیسی یکی از نشانه‌ها و شواهد قیامت است (قرشی، ۱۴۱۲ق، ص ۳۲-۳۴).